

ЛЕКЦІЯ

ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНЕ РІШЕННЯ ЯК ПРЕДМЕТ НАУКОВОГО АНАЛІЗУ

ПЛАН:

01 ПОНЯТТЯ, СУТНІСТЬ І СПЕЦИФІКА ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОГО РІШЕННЯ

02 ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНЕ РІШЕННЯ У СТРУКТУРІ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

03 ОСНОВНІ ЕЛЕМЕНТИ ТА ЕТАПИ ПРОЦЕСУ ПРИЙНЯТТЯ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОГО РІШЕННЯ

04 СУБ’ЄКТИ, ОБ’ЄКТИ ТА СЕРЕДОВИЩЕ ПРИЙНЯТТЯ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИХ РІШЕНЬ

05 ЧИННИКИ, ЩО ВИЗНАЧАЮТЬ ПРОЦЕС І РЕЗУЛЬТАТИ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОГО РІШЕННЯ

06 ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО НАУКОВОГО АНАЛІЗУ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИХ РІШЕНЬ

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

Конституція України, Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр

Про засади внутрішньої і зовнішньої політики : Закон України від 01.07.2010 № 2411-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2411-17

Про міжнародні договори України : Закон України від 29.06.2004 № 1906-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/1906-15

Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України» : Указ Президента України; Стратегія від 14.09.2020 № 392/2020. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/392/2020

Про Стратегію зовнішньополітичної діяльності України : Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 30.07.2021, введене в дію Указом Президента України від 26.08.2021 № 448/2021. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/n0054525-21

George A. L., Bennett A. Case Studies and Theory Development in the Social Sciences. Cambridge, Mass. : MIT Press, 2005. 352 p. URL: https://mitpress.mit.edu/9780262572224/case-studies-and-theory-development-in-the-social-sciences/

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

Hudson V. M. Foreign Policy Analysis: Classic and Contemporary Theory. 2nd ed. Lanham : Rowman & Littlefield, 2014. 257 p.

Jervis R. Perception and Misperception in International Politics. Princeton : Princeton University Press, 1976. 445 p.

Mintz A., DeRouen K. Jr. Understanding Foreign Policy Decision Making. Cambridge : Cambridge University Press, 2010. 224 p.

Snyder R. C., Bruck H. W., Sapin B. Decision-Making as an Approach to the Study of International Politics. In: *Foreign Policy Decision-Making (Revisited)*. New York : Palgrave Macmillan, 2002. P. 21–152.

Snyder R. C., Bruck H. W., Sapin B. Foreign Policy Decision-Making: An Approach to the Study of International Politics. New York : Free Press of Glencoe, 1962. 274 p.

ВСТУП

Зовнішня політика держави є одним із найбільш складних напрямів суспільно–політичної діяльності.

Вона охоплює відносини держави з іншими державами, міжнародними організаціями та іншими учасниками міжнародних відносин, визначення зовнішньополітичних інтересів і пріоритетів, дипломатичну діяльність, міжнародне співробітництво, участь у забезпеченні міжнародної безпеки та реагування на зовнішні виклики.

Проте зовнішня політика не здійснюється сама собою. Її практичний зміст формується через численні **рішення**, які приймаються органами державної влади та політичними керівниками. Держава може проголосити стратегічний курс на європейську або євроатлантичну інтеграцію, визначити необхідність зміцнення обороноздатності, встановити дипломатичні пріоритети, започаткувати переговорний процес, укласти міжнародну угоду, підтримати певну резолюцію міжнародної організації або змінити позицію щодо конкретного міжнародного питання. Кожна така дія пов’язана з рішенням.

Саме тому в сучасній науці міжнародних відносин важливе місце посідає дослідження **процесу прийняття зовнішньополітичних рішень**. Аналіз зовнішньої політики лише за її кінцевими результатами не дає повного розуміння того, чому держава обрала один варіант поведінки, а не інший. Для цього необхідно дослідити, як була сформульована проблема, які цілі визначалися, яку інформацію отримували суб’єкти рішення, які альтернативи розглядалися, хто брав участь у їхньому обговоренні, які обмеження існували та яким чином було здійснено остаточний вибір.

Сучасний розвиток **Foreign Policy Analysis** – аналізу зовнішньої політики – як окремого напряму досліджень міжнародних відносин характеризується посиленою увагою до **процесів прийняття рішень**, ролі внутрішньополітичних інститутів, політичних лідерів, радників, бюрократії, суспільства та взаємодії внутрішнього й міжнародного середовищ. The Oxford Handbook of Foreign Policy Analysis, опублікований у 2024 р., прямо наголошує на центральному значенні для сучасного аналізу зовнішньої політики таких категорій, як внутрішня політика, **decision-making**, agency та subjectivity.

Отже, зовнішньополітичне рішення доцільно розглядати не просто як окремий політичний акт, а як результат певного процесу, у якому поєднуються інтереси, цілі, інформація, інституції, суб'єкти та умови міжнародного середовища.

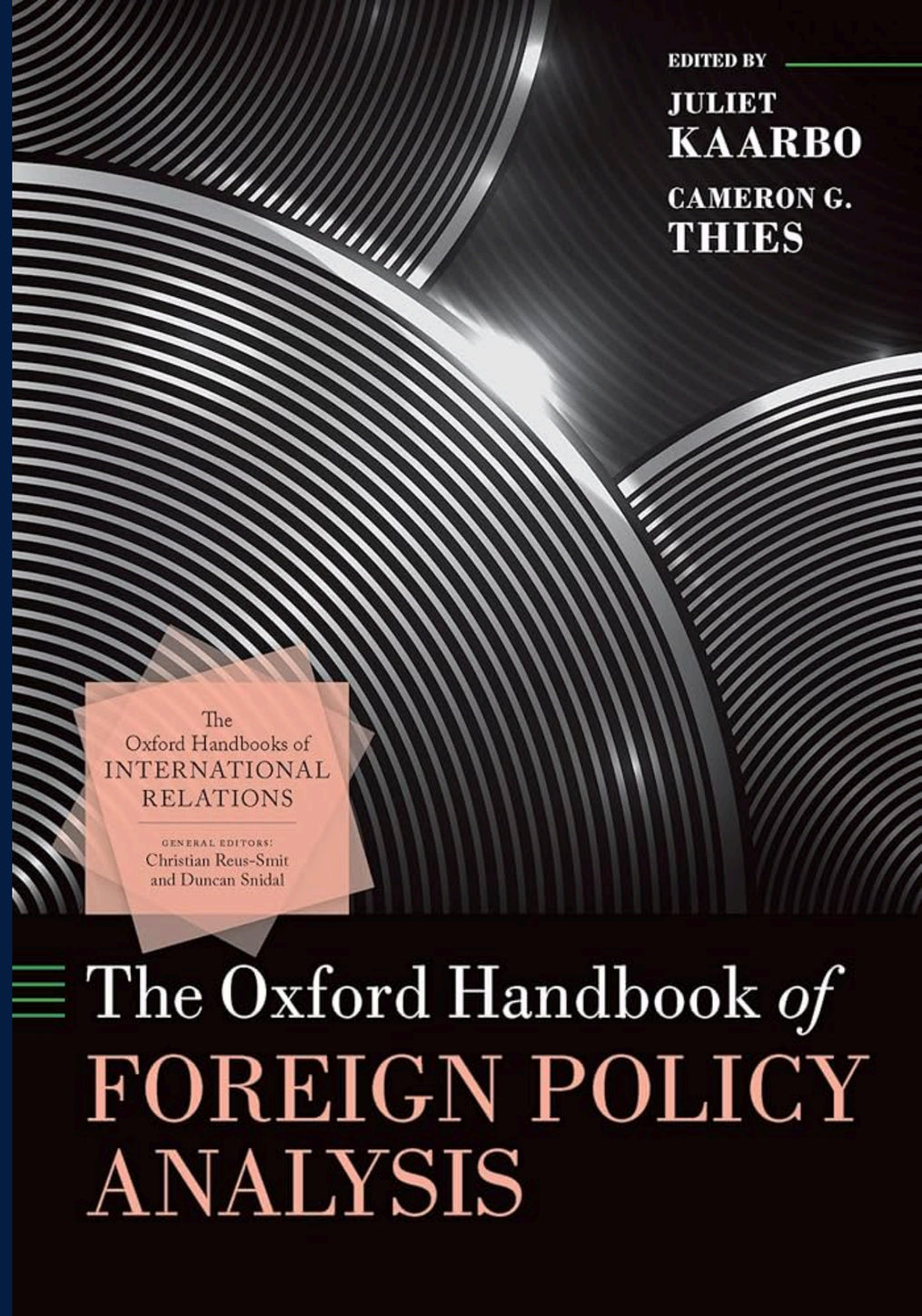

1. ПОНЯТТЯ, СУТНІСТЬ І СПЕЦИФІКА ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОГО РІШЕННЯ

Поняття «зовнішньополітичне рішення» є базовим для вивчення процесу прийняття зовнішньої політики.

У найзагальнішому значенні рішення можна визначити як усвідомлений вибір одного з можливих варіантів дії або бездіяльності для досягнення певної мети.

Такий вибір передбачає наявність проблемної ситуації, кількох можливих варіантів поведінки та необхідність визначити той варіант, який вважається найбільш прийнятним за конкретних умов.

Зовнішньополітичне рішення є різновидом політичного рішення, оскільки стосується визначення напрямів і способів діяльності держави у взаємодії із зовнішнім середовищем. Водночас воно має специфічні характеристики, зумовлені особливостями міжнародних відносин.

Зовнішньополітичне рішення можна визначити як формалізований або політично значущий вибір уповноваженого суб’єкта держави щодо цілей, засобів або конкретних дій держави у зовнішньому середовищі, спрямований на реалізацію визначених інтересів і цілей.

Таке визначення дозволяє виокремити кілька **основних ознак** зовнішньополітичного рішення.

По–перше, воно передбачає наявність суб’єкта, який має відповідні повноваження або політичну спроможність здійснити вибір. Залежно від характеру питання таким суб’єктом може бути глава держави, уряд, парламент, міністерство або інший орган державної влади. В окремих випадках значну роль у підготовці рішення відіграють радники, експертні структури, дипломатичний корпус та інші учасники процесу, однак остаточне рішення ухвалює уповноважений суб’єкт.

По–друге, зовнішньополітичне рішення має цільову спрямованість. Воно не є випадковою реакцією на подію, хоча в умовах кризи елемент ситуативності може бути дуже значним. Рішення пов’язане з певним очікуваним результатом: забезпеченням безпеки, захистом державних інтересів, зміцненням міжнародних позицій, розвитком співробітництва, реагуванням на загрозу тощо.

По–третє, рішення передбачає вибір між альтернативами. Навіть якщо на практиці можливості держави дуже обмежені, суб’єкт прийняття рішення має визначити, що саме робити, у якій послідовності та якими засобами. Альтернативою може бути не лише активна дія, а й відкладення рішення, збереження існуючого стану або відмова від певної дії.

По–четверте, зовнішньополітичне рішення має наслідки, які виходять за межі внутрішньої політичної системи. Його адресатами або об’єктами можуть бути іноземні держави, міжнародні організації, міжнародні коаліції, іноземні суспільства чи інші міжнародні актори.

По–п’яте, зовнішньополітичне рішення здійснюється в умовах обмеженої інформації та невизначеності. Держава не може повністю контролювати поведінку інших учасників міжнародних відносин. Вона може прогнозувати реакцію партнерів, суперників чи союзників, але не здатна гарантувати її. Саме тому зовнішньополітичний вибір завжди містить певний елемент ризику.

У цьому контексті важливо розрізняти зовнішньополітичне рішення, зовнішньополітичний курс, стратегію та конкретну зовнішньополітичну дію.

Зовнішньополітичний курс це загальний напрям діяльності держави на міжнародній арені. Він характеризується відносною тривалістю та послідовністю. Наприклад, курс України на європейську та євроатлантичну інтеграцію має стратегічний характер і не зводиться до одного окремого рішення.

Зовнішньополітична стратегія визначає довгострокові цілі, пріоритети та основні способи їх досягнення. В Україні системне визначення зовнішньополітичних пріоритетів закріплено, зокрема, у Стратегії зовнішньополітичної діяльності України, затвердженій Указом Президента України №448/2021. Документ визначає стратегічні напрями та пріоритети зовнішньополітичної діяльності держави.

Зовнішньополітичне рішення має більш конкретний характер. Воно забезпечує перехід від загальної стратегії до вибору конкретного напряму або способу дії.

Нарешті, **зовнішньополітична дія** є практичним втіленням прийнятого рішення. Наприклад, рішення про започаткування переговорів може реалізуватися через направлення дипломатичної делегації, проведення зустрічей, підготовку проєкту міжнародної угоди та подальше її підписання.

Таким чином, між цими категоріями існує певна логічна послідовність: **інтереси – цілі – стратегія – рішення – дія – результат.**

Водночас ця послідовність не є абсолютно лінійною. Отримані результати можуть змусити державу переглянути попередні цілі або прийняти нове рішення.

Специфіка зовнішньополітичного рішення полягає також у тому, що воно формується на межі внутрішньої та міжнародної політики. На нього впливають внутрішні інституції, політичні інтереси, економічні можливості, громадська думка та суспільні очікування, але водночас – міжнародна ситуація, позиції інших держав, міжнародні організації, безпекові загрози та реакція партнерів.

Отже, зовнішньополітичне рішення є центральною ланкою, через яку загальні інтереси й цілі держави перетворюються на конкретний зовнішньополітичний вибір.

2. ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНЕ РІШЕННЯ У СТРУКТУРІ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

Для розуміння ролі зовнішньополітичного рішення необхідно розглянути його місце у структурі зовнішньої політики держави.

Зовнішня політика не є сукупністю ізольованих дипломатичних заходів. Вона являє собою складну систему, у якій взаємопов’язані інтереси, цілі, пріоритети, стратегічні установки, рішення, дії та результати.

Початковим елементом цієї системи є **інтереси держави**. Вони відображають те, що держава прагне зберегти, захистити або отримати у взаємодії із зовнішнім середовищем. До них можуть належати забезпечення суверенітету й територіальної цілісності, національної безпеки, економічного розвитку, захисту громадян за кордоном, міжнародного авторитету та створення сприятливих умов для розвитку держави.

Інтереси самі по собі ще не є рішеннями. Вони набувають практичного значення тоді, коли трансформуються у **цілі зовнішньої політики**. Ціль відповідає на питання, якого результату прагне досягнути держава.

Наступним рівнем є **зовнішньополітичні пріоритети та стратегія**. Вони визначають, які цілі мають першочергове значення, на який період розраховані дії держави та якими загальними засобами передбачається досягнення бажаного результату.

Рішення забезпечує перехід від цього рівня до практичної політики. Саме в рішенні визначається, **що конкретно має зробити держава у відповідь на певну проблему або для досягнення визначеної мети**.

Наприклад, стратегічна мета зміцнення міжнародної безпеки України сама по собі не визначає конкретної поведінки держави в кожній окремій ситуації. Для її реалізації необхідно приймати численні рішення: щодо міжнародної коаліції, дипломатичних переговорів, укладення угод, участі в міжнародних організаціях, санкційної політики, військово–політичного співробітництва тощо.

Тому рішення можна розглядати як **механізм операціоналізації зовнішньополітичної стратегії**, тобто перетворення загальних стратегічних положень на конкретний вибір.

Водночас зовнішньополітичні рішення відрізняються за часовим горизонтом та значенням.

Стратегічні рішення визначають довгострокові напрями зовнішньої політики. Вони можуть стосуватися зміни зовнішньополітичної орієнтації держави, вступу до міжнародного об’єднання, формування довгострокового партнерства або принципової зміни підходу до міжнародної проблеми.

Тактичні рішення спрямовані на досягнення конкретної стратегічної мети в середньостроковій перспективі. Вони визначають спосіб реалізації стратегічного курсу в певній ситуації.

Оперативні рішення стосуються поточних питань і конкретних дій. Вони можуть прийматися для реагування на окремі події, дипломатичні сигнали, зміни позиції партнера чи виникнення нової загрози.

Між цими видами рішень існує ієрархічний зв’язок. Оперативне рішення не повинно суперечити тактичним завданням, а тактичні рішення – стратегічним цілям, якщо, звичайно, сама стратегія не була змінена.

Разом із тим зовнішня політика не є механічною реалізацією наперед визначеної стратегії. Міжнародне середовище постійно змінюється. Виникають нові загрози, змінюються позиції партнерів, з’являються нові можливості. Тому зовнішньополітичне рішення має одночасно забезпечувати **послідовність і адаптивність політики**.

Це особливо важливо для України. Конституційні засади визначають основні функції Президента України у сфері зовнішніх відносин: представництво держави в міжнародних відносинах, керівництво зовнішньополітичною діяльністю держави, ведення переговорів та укладення міжнародних договорів у визначених Конституцією межах. Водночас зовнішня політика реалізується не одним органом, а системою державних інституцій.

Таким чином, зовнішньополітичне рішення займає проміжне, але принципово важливе місце між стратегічними орієнтирами держави та конкретною практикою її міжнародної діяльності.

3. ОСНОВНІ ЕЛЕМЕНТИ ТА ЕТАПИ ПРОЦЕСУ ПРИЙНЯТТЯ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОГО РІШЕННЯ

Зовнішньополітичне рішення не виникає одномоментно. Навіть у ситуаціях, коли рішення приймається надзвичайно швидко, за ним стоїть певний процес визначення проблеми, оцінювання ситуації та вибору способу дії.

У загальному вигляді цей процес можна представити як послідовність взаємопов’язаних етапів:

виявлення проблеми – визначення цілей – формування альтернатив – їх аналіз – вибір – реалізація – контроль і оцінювання – можливе коригування.

Першим етапом є **визначення проблеми**.

Держава повинна встановити, що саме потребує рішення. Це може бути зовнішня загроза, зміна політики іншої держави, нова можливість для співробітництва, міжнародна криза, необхідність захисту громадян або потреба переглянути певний напрям зовнішньої політики.

Важливо, що сама проблема не завжди має однозначне визначення. Одна й та сама міжнародна ситуація може інтерпретуватися по-різному.

Наприклад, певна поведінка іншої держави може розглядатися як загроза, як сигнал для переговорів або як спроба змінити баланс сил. Від того, як сформульовано проблему, значною мірою залежить подальший пошук рішення.

Другим етапом є **визначення цілей**.

Потрібно встановити, якого результату прагне держава. Цілі можуть бути короткостроковими або довгостроковими, основними або другорядними. В окремих випадках між ними виникають суперечності.

Наприклад, швидке досягнення певного результату може суперечити довгостроковій меті збереження стабільних відносин із партнером.

Третій етап – **формування альтернатив**.

Суб’єкти рішення визначають можливі способи реагування. Теоретично рішення є вибором, а отже, для його аналізу необхідно встановити, які альтернативи існували.

Альтернативи можуть бути різними за рівнем активності. Держава може діяти, вести переговори, застосовувати дипломатичні або економічні інструменти, звертатися до міжнародної організації, формувати коаліцію, відкласти рішення або утриматися від дії.

Четвертим етапом є **аналіз альтернатив**.

Тут оцінюються можливі наслідки кожного варіанта, необхідні ресурси, ризики, ймовірна реакція інших держав та відповідність рішення міжнародним і внутрішнім правовим нормам.

Саме на цьому етапі особливого значення набуває інформація. Суб’єкти рішення повинні мати достатні відомості про міжнародну ситуацію, наміри інших учасників, можливі наслідки та ресурси держави. Однак у реальній політиці інформація майже ніколи не є повною.

П’ятий етап – **вибір рішення**.

На цьому етапі уповноважений суб’єкт або відповідний орган визначає один із можливих варіантів. У складних випадках остаточний вибір може бути результатом тривалих консультацій, переговорів і узгодження позицій між різними учасниками.

Сучасні дослідження звертають увагу на те, що зовнішньополітичні рішення часто приймаються не ізольованим лідером, а в групах. Дослідження Тайлера Джоста (Tyler Jost), Джошуа Керцера (Joshua D. Kertzer), Ерika Міна (Eric Min) і Роберта Шуба (Robert Schub) показало, що радники можуть істотно впливати на процес формування зовнішньополітичного вибору через інформацію, оцінки та рекомендації, які вони надають політичному керівництву.

Шостим етапом є **реалізація рішення**.

Прийняте рішення набуває політичного значення лише тоді, коли воно трансформується у практичні дії. Для цього можуть бути необхідні дипломатичні переговори, нормативні акти, бюджетні рішення, міжнародні домовленості, діяльність дипломатичних представництв та взаємодія різних державних органів.

Сьомий етап – **контроль та оцінювання результатів**.

Необхідно визначити, чи досягнуто поставленої мети, які наслідки мало рішення та чи не виникли нові проблеми.

Останнім елементом може бути **коригування рішення або формування нового рішення**.

Якщо зовнішнє середовище змінилося або початковий вибір не дав очікуваного результату, держава повинна адаптувати свою політику.

Отже, процес прийняття зовнішньополітичного рішення має циклічний характер. Завершення одного рішення може створювати основу для нового циклу аналізу: оцінювання результатів → виявлення нової проблеми → формування альтернатив → новий вибір.

4. СУБ’ЄКТИ, ОБ’ЄКТИ ТА СЕРЕДОВИЩЕ ПРИЙНЯТТЯ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИХ РІШЕНЬ

Аналіз зовнішньополітичного рішення неможливий без визначення того, **хто приймає рішення, щодо чого воно приймається і в яких умовах здійснюється вибір.**

Першою категорією є **суб’єкти прийняття зовнішньополітичних рішень**. У державі до них належать органи та посадові особи, які мають конституційні, законодавчі або політичні повноваження у сфері зовнішніх відносин.

В Україні особливе місце посідає Президент України. Конституція визначає його як суб’єкта, який представляє державу в міжнародних відносинах, здійснює керівництво зовнішньополітичною діяльністю держави, веде переговори та укладає міжнародні договори у встановленому порядку.

Важливу роль відіграє Верховна Рада України, зокрема через законодавче регулювання відповідних сфер, парламентський контроль та повноваження щодо ратифікації міжнародних договорів у випадках, визначених Конституцією та законом.

Кабінет Міністрів України забезпечує проведення державної політики у відповідних сферах та організовує діяльність центральних органів виконавчої влади. Міністерство закордонних справ забезпечує реалізацію зовнішньополітичного курсу в межах своїх повноважень, здійснює дипломатичну діяльність, готує відповідні пропозиції та бере участь у міжнародних переговорах.

Однак суб’єкти прийняття рішення не обмежуються лише політичним керівництвом. У процесі підготовки рішення беруть участь дипломатичні установи, державні експертні структури, аналітичні підрозділи, представники сектору безпеки й оборони, а також інші органи залежно від характеру проблеми.

При цьому необхідно розрізняти **суб’єктів рішення та акторів впливу.** Не кожен, хто впливає на зовнішньополітичний вибір, має повноваження остаточно приймати рішення. Наприклад, експертна установа може запропонувати політичному керівництву альтернативні варіанти політики, але не ухвалює державне рішення від його імені.

Другою категорією є **об’єкти зовнішньополітичного рішення**. У широкому розумінні ними можуть бути міжнародні процеси, відносини з іншими державами, міжнародні організації, питання безпеки, економічного співробітництва, захисту громадян за кордоном, міжнародної торгівлі тощо.

Водночас об’єктом рішення може бути не лише зовнішній актор. Частина рішень спрямована на зміну власної зовнішньополітичної поведінки держави: наприклад, реформування дипломатичної системи, зміна механізмів координації державних органів або посилення аналітичного забезпечення.

Третьою категорією є **середовище прийняття рішення**.

Внутрішнє середовище охоплює політичну систему держави, інституції, економічні ресурси, суспільні настрої, політичні партії, засоби масової інформації, експертне середовище та інші чинники.

Міжнародне середовище включає систему міжнародних відносин, поведінку інших держав, діяльність міжнародних організацій, союзників і партнерів, транснаціональних акторів, а також глобальні економічні, безпекові та технологічні процеси.

Особливість зовнішньополітичного рішення полягає в тому, що **воно формується на перетині двох середовищ**. Держава не може здійснювати зовнішню політику без урахування внутрішніх можливостей, але водночас не може ігнорувати міжнародні обмеження.

Наприклад, держава може мати стратегічне бажання поглибити співпрацю з певним партнером, однак реалізація такого рішення залежить від економічних ресурсів, політичної підтримки всередині країни, міжнародного права, позицій інших держав та реальної готовності партнера.

Таким чином, зовнішньополітичне рішення формується не в ізольованому просторі. Воно є результатом взаємодії суб’єкта з багаторівневим середовищем, у якому одночасно діють внутрішні та міжнародні обмеження й можливості.

5. ЧИННИКИ, ЩО ВИЗНАЧАЮТЬ ПРОЦЕС І РЕЗУЛЬТАТИ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОГО РІШЕННЯ

На процес прийняття зовнішньополітичного рішення впливає велика кількість чинників.

Їх доцільно розглядати не як ізольований перелік, а як систему взаємопов’язаних умов, які визначають доступні державі альтернативи та ймовірні наслідки її вибору.

Першу групу становлять **політичні чинники**. Йдеться про характер політичної системи, розподіл владних повноважень, політичні пріоритети керівництва, співвідношення політичних сил, рівень суспільної підтримки певного зовнішньополітичного курсу.

Другу групу становлять **економічні чинники**. Зовнішньополітичні можливості держави значною мірою залежать від її економічного потенціалу. Реалізація дипломатичних, безпекових, торговельних чи міжнародних проєктів потребує ресурсів. Економічні зв’язки з іншими державами також можуть впливати на вибір конкретної політики.

Третя група – **безпекові чинники**. Особливо важливого значення вони набувають тоді, коли держава стикається із зовнішньою агресією, воєнною загрозою або масштабною міжнародною кризою. У таких умовах значно скорочується час для прийняття рішення, а ціна помилки може бути надзвичайно високою.

Четверта група – **правові чинники**. Державні органи не можуть приймати зовнішньополітичні рішення довільно. Їхні повноваження визначаються Конституцією, законами України, міжнародними договорами та іншими нормативними актами.

П’ята група – **інституційні чинники**. Вони пов’язані з організацією державного апарату, розподілом компетенцій, механізмами координації, процедурою підготовки документів та взаємодією між державними органами.

Бюрократія в цьому контексті не повинна розумітися лише як негативне явище. Професійний державний апарат забезпечує накопичення експертизи, інституційну пам’ять і послідовність політики. Сучасний аналіз бюрократичної політики також розглядає бюрократію як важливу ланку між політичними рішеннями та їхньою реалізацією.

Шосту групу становлять **інформаційні чинники**. Для прийняття рішення необхідна інформація про міжнародне середовище, наміри інших акторів, можливі наслідки різних альтернатив і ресурси держави. Проблема полягає в тому, що інформація може бути неповною, суперечливою, застарілою або навмисно викривленою.

Сьомою групою є **зовнішні актори**. Інші держави, міжнародні організації, союзники, партнери та транснаціональні структури можуть створювати стимули або обмеження для державного вибору. Водночас вплив зовнішніх акторів не означає автоматичного визначення ними політики держави.

Окремо необхідно враховувати **особистісний чинник**. Політичні керівники відрізняються досвідом, переконаннями, цінностями, стилем лідерства та способом сприйняття міжнародної ситуації. Тому навіть за однакових інституційних умов різні керівники можуть по-різному оцінювати одну й ту саму проблему.

З особистісним чинником пов’язаний **когнітивний чинник**. Людина не здатна обробляти необмежений обсяг інформації та прогнозувати всі можливі наслідки рішення. Тому в процесі прийняття рішення використовуються спрощення, попередні уявлення та певні когнітивні схеми. Сучасні дослідження прийняття зовнішньополітичних рішень значну увагу приділяють саме тому, як психологічні та когнітивні механізми впливають на оцінювання ситуації.

Однак було б неправильно пояснювати зовнішню політику лише особистими характеристиками політичного лідера. Особистість діє в межах певної інституційної системи, отримує інформацію від інших учасників процесу, має обмежені ресурси та повинна враховувати міжнародне середовище.

Це означає, що жоден окремий чинник не може автоматично пояснити зовнішньополітичний вибір. Реальне рішення виникає в результаті **взаємодії чинників**.

Наприклад, міжнародна загроза може створити потребу у прийнятті рішення, політичне керівництво визначає його мету, дипломатичні та безпекові органи надають інформацію, економічні ресурси визначають доступні альтернативи, правові норми встановлюють межі допустимого, а позиція партнерів впливає на очікувані наслідки.

Тому **завдання наукового аналізу** полягає не лише в тому, щоб назвати чинники, які вплинули на рішення, а й **встановити** їхню **відносну роль, взаємозв’язок та механізм впливу.**

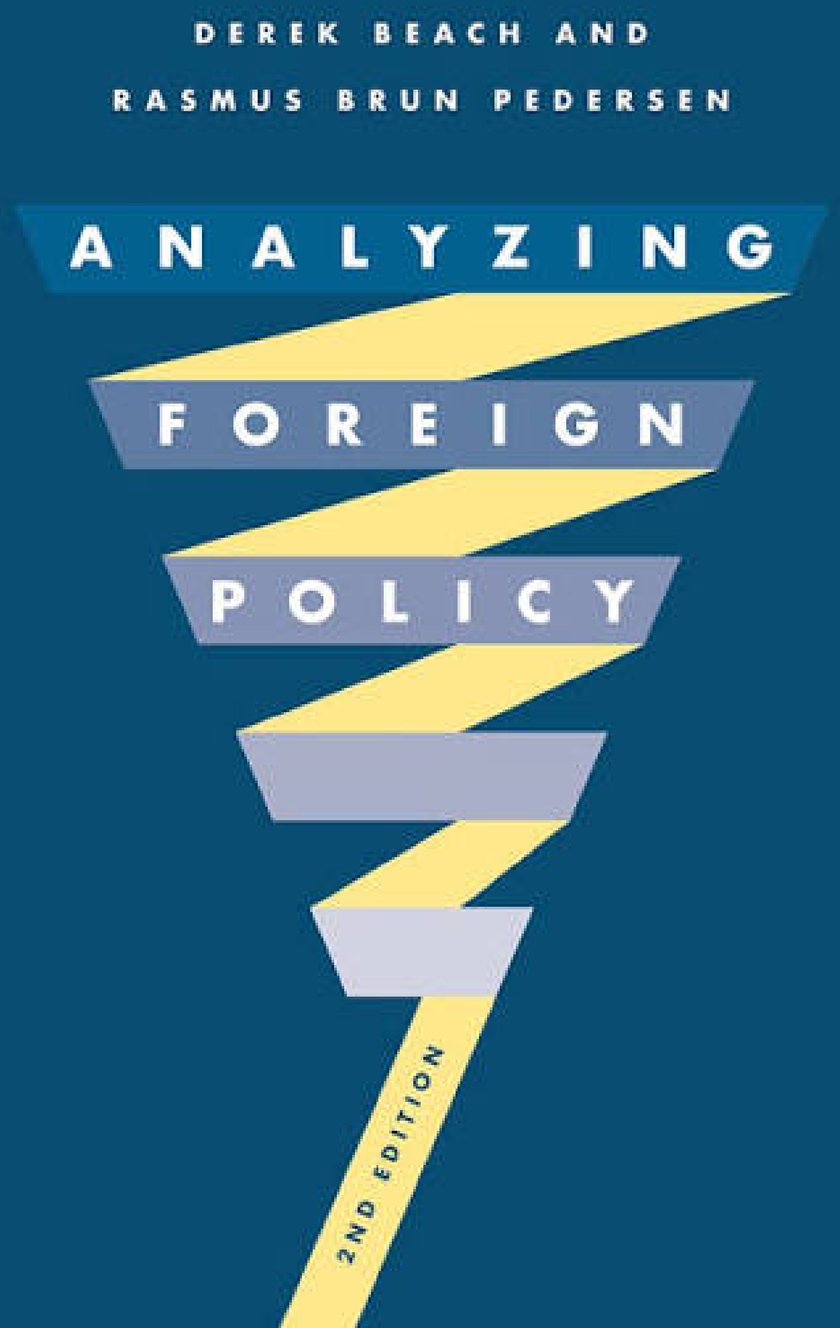

6. ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО НАУКОВОГО АНАЛІЗУ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИХ РІШЕНЬ

Наукове дослідження зовнішньополітичного рішення потребує певного аналітичного підходу. Один і той самий політичний вибір можна розглядати з різних позицій, і кожна з них дозволяє побачити окремий аспект процесу.

Одним із найбільш загальних є **системний підхід**. Він розглядає державу як систему, яка взаємодіє із зовнішнім середовищем. У такому випадку зовнішньополітичне рішення є результатом перетворення певних внутрішніх і зовнішніх імпульсів на політичну реакцію.

Системний підхід дозволяє встановити зв’язок між зовнішнім середовищем, державними інституціями, політичним процесом і результатами зовнішньої політики. Він особливо корисний тоді, коли необхідно пояснити, чому одна й та сама зовнішня подія може породжувати різні рішення в різних державах.

Другим є **інституційний підхід**. Його увага зосереджується на ролі державних органів, правилах, процедурах і розподілі компетенцій. Дослідник ставить питання: які інституції брали участь у підготовці рішення? Хто мав формальні повноваження? Як розподілялися функції? Які процедури необхідно було пройти?

Цей підхід особливо важливий для аналізу української системи, оскільки зовнішньополітичні рішення формуються в межах конституційно визначеної системи органів державної влади. Конституція України встановлює відповідні повноваження Президента, Верховної Ради, Кабінету Міністрів та інших органів державної влади.

Третім є **процесуальний підхід**. Він дозволяє досліджувати рішення не лише як кінцевий результат, а як послідовність дій та взаємодій. У центрі уваги перебувають етапи визначення проблеми, формування альтернатив, обговорення, узгодження та вибору.

Процесуальний підхід особливо важливий для відповіді на питання «як саме було прийнято рішення?». Він дозволяє реконструювати хронологію подій, визначити ключові моменти та з’ясувати, на якому етапі відбулися зміни позицій.

Окреме значення має **аналіз рівнів** прийняття зовнішньополітичних рішень. Залежно від дослідницької мети можна виділяти міжнародний, державний, інституційний, груповий та індивідуальний рівні.

На **міжнародному рівні** увага зосереджується на структурі міжнародного середовища, співвідношенні сил, міжнародних інституціях та поведінці інших держав.

На **державному рівні** аналізуються політична система, суспільство, економічні можливості та внутрішні політичні процеси.

На **інституційному рівні** досліджуються конкретні органи влади та механізми їх взаємодії.

На **груповому рівні** вивчаються урядові групи, консультативні органи, радники та інші учасники колективного обговорення. Сучасне дослідження Джоста та його співавторів, наприклад, демонструє, що позиції радників можуть впливати не лише на інформаційне забезпечення лідера, а й на характер остаточного зовнішньополітичного вибору.

На **індивідуальному рівні** аналізується особа, яка приймає рішення: її досвід, переконання, сприйняття ситуації та когнітивні особливості. Проте цей рівень не повинен автоматично замінювати інституційний або міжнародний аналіз.

Саме тому сучасний аналіз зовнішньополітичних рішень дедалі більше орієнтується на **комплексний підхід**.

Oxford Handbook of Foreign Policy Analysis підкреслює необхідність поєднання дослідження внутрішньої політики, процесів прийняття рішень, діяльності політичних агентів і міжнародного контексту.

Важливим є також питання **співвідношення пояснення та опису**. Просте встановлення послідовності подій ще не є повноцінним науковим поясненням. Дослідник має з’ясувати, чому певна альтернатива була обрана, які чинники зробили її можливою, які обмеження діяли та чому інші варіанти були відхилені.

Тому для наукового аналізу зовнішньополітичного рішення доцільно послідовно ставити кілька запитань:

Що стало проблемою?

Які цілі визначалися?

Які альтернативи існували?

Хто брав участь у процесі?

Якою інформацією володіли учасники?

Які інституційні та правові обмеження діяли?

Які зовнішні та внутрішні чинники впливали на вибір?

Чому було обрано саме цей варіант?

Які результати мало рішення?

Такий підхід дозволяє перейти від простого опису зовнішньополітичної події до її наукового пояснення.

ВИСНОВКИ

Зовнішньополітичне рішення є центральною категорією аналізу зовнішньої політики, оскільки саме через рішення загальні інтереси та стратегічні цілі держави перетворюються на конкретний політичний вибір і практичні дії.

За своєю сутністю зовнішньополітичне рішення є усвідомленим вибором певного варіанта поведінки держави у зовнішньому середовищі. Воно відрізняється від зовнішньополітичного курсу та стратегії більшою конкретністю, а від окремої зовнішньополітичної дії – тим, що передує її практичній реалізації.

У структурі зовнішньої політики рішення забезпечує зв’язок між інтересами, цілями, стратегіями та конкретними діями. Воно може мати стратегічний, тактичний або оперативний характер.

Процес прийняття рішення включає визначення проблеми, формування цілей, розроблення альтернатив, їх аналіз, вибір, реалізацію, контроль і оцінювання результатів. Цей процес не завжди є лінійним: зміна ситуації може призводити до повернення на попередні етапи та коригування початкового вибору.

Зовнішньополітичне рішення формується за участю різних державних інституцій та інших акторів і перебуває під впливом внутрішнього та міжнародного середовищ. На нього впливають політичні, економічні, безпекові, правові, інституційні та інформаційні чинники, а також особистісні й когнітивні характеристики учасників процесу.

Науковий аналіз зовнішньополітичних рішень може здійснюватися з використанням системного, інституційного та процесуального підходів, а також на різних рівнях – від міжнародного середовища до окремого політичного лідера. Найбільш повне пояснення дає їхнє поєднання.

Для України дослідження процесу прийняття зовнішньополітичних рішень має особливе значення. Конституційно–правова система визначає повноваження основних органів державної влади, а стратегічні документи встановлюють довгострокові орієнтири зовнішньої політики. Водночас конкретні рішення приймаються в умовах динамічного міжнародного середовища, високих безпекових ризиків, війни та постійної необхідності адаптувати зовнішньополітичну діяльність до нових обставин.

Отже, предметом подальшого вивчення має бути не лише питання «яке рішення прийняла держава?», а передусім питання «чому, ким, на основі якої інформації, за яких обмежень і яким способом було прийнято саме це рішення?». Саме така постановка проблеми перетворює вивчення зовнішньої політики на системний науковий аналіз процесу прийняття зовнішньополітичних рішень.

Thank's For Watching

